

če Vam pride pred oči ta knjižica: Takoj na drugi strani vidite silno genialen, mlad obraz v najmodernejši maniri — toda sodite gospoda pisatelja milo! Za svoj denar si vsakdo lahko privoščiti, kar si hoče; športi so pač različni! Knjižica ne dosega tiste višine, da bi v tem listu o nji govorili kaj več, in ne omenjali bi je, ko bi ne bila — tako simptomatska za vzgojo naših mladih umetniških moči v sedanji dobi. Razen prve in četrte nosijo vse Tumove „skice in črtice“ znak banalnosti in nebrzdane fantazije in so le slabi, v posameznostih nedosledno izvedeni posnetki. Bolehnost, mračnost jih prevema skozinskozi, brez idealnega vzleta so, brez gorkote življenja, čeprav so pisane „v znamenju življenja“. Zdi se nam, da poslušamo starega pustolovca, ki se je že vsega na svetu naveličal. Tuma je v tem očitno učenec Cankarjev, toda slab učenec; posnema napake svojega učitelja, pa je nezmožen, da bi dosegel njegove vrline. To je glavna njegova nesreča: kreposti, vzgleda, zdravja je iskal pri bolniku, zato je njegova umetnost mrtva, brez idej, brez estetike, kopirana in nenaravna. — Škoda! Dikcija splošno ni ravno slaba, in tuptam nas iznenadi celo kaka krepka poteza. Morda bi se dalo iz njega še kaj napraviti, ko bi — hotel! Otrese naj se afektiranega pesimizma in z jasnim očesom naj pogleda v življenje, ki je polno svetlobe! Da se je med nami pojavil Cankar, je velika nezgoda, ki je našo mladino zadela zadnji desetletji: njegovi spisi slabé mladini živce, da živi od danes do jutri brez resnosti, brez namena, brez vzorov. To opažate dan za dnem, Tuma pa nam je podal celo pisan dokaz. Kam hočete s takim bolehnim ljudstvom? VI. K.

Pesnik Aškerc v boju za herojstvo.

Potreben odgovor na nepotreben nagovor. Brez virov spisal dr. Jos. Tominšek. V Ljubljani 1905. Samozaložba. Prodaja L. Schwentner. Str. 35. — Aškerc je bil doslej vaju, da so se njegovi tendenčni spisi od neke strani čez mero slavili. Ko je izdal „Trubarja“, je bil še bolj gotov splošnega priznanja, in verjamemo mu, da je sam morda res prepričan, da je ustvaril nekaj prav posebnega. A on ni le slovstvenik, ampak tudi slovstveni diktator. Zato je našo kritiko v „Dom in Svetu“ sprejel z ogorčenjem in izlil nad nami nekaj pesniškega žolča (pr. „Katoliški Obzornik“, prva letošnja številka). Mi ostanemo zaradi tega seveda pri svojem mnenju, in nam ne prihaja niti izdaleka na misel, da bi se čutili zaradi tega kaj vznemirjene, ker nismo književnih del nikdar ocenjevali s strankarskega ali celo osebnega stališča. A za naše razmere značilen je drugi

pojav, ki nam ga predločuje imenovana brošurica.

V „Ljubljanskem Zvonu“ je ocenil „Trubarja“ dr. Jos. Tominšek. Imel je nesrečo, da je izprevidel nekatere nedostatke v Aškerčevi „epski pesnitvi“, a je bil tako galanten, da ni dolžil zaradi njih Aškerca, ampak — Trubarja. „Kako ga naj (Trubarja) in kaj naj pesnik na njem opeva?“ pravi dr. Tominšek. „Jaz bi za svojo osebo še precej vprašal: Ali naj se Trubar sploh opeva?“ In sicer trdi kritik, da mu „neposredni vžitek kalijo razne misli, ki kar pršijo okrog Trubarjevega imena.“ „Ime Trubar pomeni program, a ne program za poezijo...“

Te krotke besede so dale Aškercu povod, da je napisal proti dr. Tominšku deset sila

General Cončev,
načelnik makedonskega odbora.

dolгих „listkov“ v neki ljubljanski dnevnik, v katerih očita kritiku, „da ni estetik in ne bo nikoli“, da „nima naravnega prirojenega estetičnega čuta za poezijo“, da „nima nikakega svobodnega zgodovinskega duha, niti poguma niti odkritosrčnosti“, da se mu „hlače tresejo pred znanimi krogi“, da stoji „na sila nizkem filistrskem stališču“ in podobne stvari. Nato pa dokazuje s citati iz vseh knjig, ki jih je mogel nabrati, da je Trubar „heroj“.

Tako se je začel boj za „herojstvo“. Dr. Tominšek je v svoji užaljenosti odgovoril pikro

in rezko. Mi ne odobravamo takega načina polemike in bi bili vso to časnikarsko borbo zamolčali, ako ne bi bil dr. Tominšek v ponatisku svojega odgovora povzdignil do trajnejšega obstanka nego ga imajo običajni dnevni članki.

Dr. Tominšek se najprej norčuje iz „pesnika Tončka“, ki ima „častno kolajno herojstva I. razreda in kot privešek nesmrtnost“ in ki hoče svojo ovenelo pesniško slavo osvežiti ob Trubarjevem imenu, češ potem mu je „hvala vsaj pri nekaterih neizogibna.“ „In šel je pesnik k arhivarju in ga naprosil za snov. Arhivar pa, vljuden kakor vsi arhivarji, mu ni samo preskrbel snovi, ampak je tudi pridno ž njim delal; uspeh obojega truda je bil tak, da se je težko dalo ločiti, kaj je arhivarjevega in kaj je pesnikovega. Zaeno sta sklenila tako zvezo,

Grški kralj Jurij.

da bode v potrebi pesnik branil arhivarja ali pa arhivar pesnika, češ, tako lahko zagovarjavo vsako črko v knjigi, ki jo izdava; kajti če bo kdo rekel: „To-le ni pesniško“, se bo oglasil arhivar: „Molči, nevedneš! Tista stvar stoji v arhivu;“ če bi pa morda kdo rekel: „Ti vendar preveč prekopicavaš zgodovinsko resnico“, bi ga zbodel pesnik: „Molči! Ti brskač in bibliograf, ki ne umeš pesništva in prave estetike!“ — „Tako bo dobro“, sta se zgovorila pesnik in arhivar ter se usedla na prežo, kaj bo.“

Kritik pa je našel, „da ni niti arhivar niti pesnik opravil svojega posla docela dobro, ker sta ovirala drug drugega.“ Aškerc je nato postal hud: „Odpovedal je ‚Zvon‘, oštel celo tiskarno, potem pa — čindarasa bum! in odšel je!“ Dr. Tominšek pa zdaj Aškercu očita, da je „sam o sebi prepričan, da je vsaka njegova

beseda absolutno prava, dobra, lepa“, da „malenkostno pobira vsako pohvalno vest o sebi in jo potem kolportira k nam“, ter trdi, da to „malo imponira vsakemu, ki vè, wie man's macht“. Doslej so se uredniki pri stranki, ki ji pripada Aškerc, kar usedli in začeli: „Naš nedosežni epik je v košati venec svoje slave vpletel še eden list“ itd. Zdaj, pravi dr. Tominšek, bo to drugače, in njegova je zasluga, da se bo začelo „resno ocenjevati“.

Aškercu bi bil Trubar toliko vreden „kakor Hekuba“, če mu ne bi šlo za lastno slavo. Zato pa dr. Tominšek neče „še enkrat premlevati moke, ko ni niti več otrobov“.

Pač pa odgovarja na vprašanje: „Ali je Trubar vreden vpesnitve?“ Seveda! Vredno vpesnitve je vse; saj je Stritar opeval staro kljuse, pa ne bi arhivar-pesnik opeval Trubarja! Ne, vendar ga naj ne opeva, pravi dr. Tominšek, kajti mi živimo v dobi, ko pri imenu Trubarjevem vsakdo misli na politiko in na agitacijska sredstva, in da je tudi Aškerc mislil na to, kaže njegovo sedanje pisanje. Glede na zgodovinske citate Aškerčeve se pa dr. Tominšek kot znanstvenik „mirno nasmehe takemu začetniku, ki brilira s citati, ne vedoč, v kaj služijo znanstveniku.“

Tudi zadnjo trdnjavo, za katero se skriva Aškerc, podira dr. Tominšek. Aškerc namreč časti „heroje“, med katere šteje sebe in Trubarja, in dr. Tominšek je najbrže pravo zadel, ko piše: „Ker je njemu Trubarjevo herojstvo a priori jasno, zato sklepa, da je tisti, ki tega ne priznava, filister in pristaš klerikalne stranke.“ Gotovo je to nekaj hudega. Pomislite: filister in pristaš klerikalne stranke — kdo bi mogel prenesti tako obsodbo? A taka nesreča zadene človeka, ki ne veruje v heroje!

Hm! S heroji je pa križ! Dr. Tominšek zatrjuje Aškercu v obraz, da ga on nima za heroja, ker ga — predobro pozna! A še več: Tudi Trubar ni bil heroj. — Nikdar še ni noben „filister ali pristaš klerikalne stranke“ v Slovencih segel s predrzno roko Trubarju v lase, da mu strga z glave lovor herojstva. A dr. Tominšek argumentira proti Aškercu takole: „Jedro herojstva je vseka ko žrtvovanje: žrtev resnična in ponosna žrtev (ne samo volja!) tega, kar je človeštvu drago, zlasti žrtev življenja, a vse to za visoke ideale, to je podlaga herojstvu. — Pa Trubar? On, čigar žrtev je bila, da je postal dobro plačan, do smrti toplo postlan in udobno v rodbinskem krogu živeč pastor? Trubar, ki je bil le orodje v rokah raznih Ungnadov? Da, Ungnadi bi bili heroji — a seveda niso — ki so žrtvovali mnogo za svoje ideje! Trubarja pa so ščitili

naši nemški stanovi, da se mu ni zgodilo nič zalega — in se mu tudi ni; na njih poziv je prihajal v domovino, a če so postala tla vroča, so ga poslali nazaj v varno Nemčijo... Tudi iz Vergerija ali celo iz Bonhoma bi se dalo napraviti kaj herojskega, pri Trubarju je nemogoče vprav zaradi zgodovinskih dejstev; zato uničuje g. Aškerc sam svoje dokazovanje, ko s takim aplombom poudarja zgodovinsko stran.“

„Nemškim protestantom in kranjskim stanovom je bil Trubar dobro došla moč, ker je kot teolog in sin naroda bil sposoben za prevajanje knjig; ako pa bi se bil on pokazal za nesposobnega, bi bili stanovi gotovo dobili drugega, kakor so res drugi nadaljevali delo; zato ni bilo treba Aškercu, da je postal surov.“

Aškerc je Trubarja v dr. Tominškovih očeh še ponižal: Na dveh mestih, kjer govori o ljubezni, „se vede Trubar tako, da ga pomiluje ali pa se mu smeje vsak, ki ve, kaj se pravi — takt in dostojnost“, ne glede na to, da je Aškerčev Trubar „čisto pasivna oseba“ in povrh še „banalen“.

Tako sta torej ubita dva heroja, ki sta dolgo časa prvačila med navadnimi smrtniki. Ni bilo treba Herkula, da je izvršil to delo —: zadoštoval je dr. Tominšek.

Še dve bilki je pograbil Aškerc, da se ohrani na površju: Sebi in drugim po krivici preganjanim pesnikom, priporoča: Prvič, naj svojih umotvorov ne pošiljajo v oceno nobenemu „klerikalnemu“ listu, drugič pa, naj odgovarjajo na ocene s popravki.

Prvo bilko mu je dr. Tominšek še pustil, a drugo mu je prelomil s kruto roko, češ da so pesniki glede svojih lastnih proizvodov nesposobni kritiki, ker imajo o sebi preveč predsodkov in so čisto zaslepljeni. In slednjič piše dr. Tominšek „Aškercu v album, dobro vedoč, zakaj“, sledeče besede: „Morda pride kdaj čas, ko bodo umetniki kakor fabrikanti svoje lastnoročno pisane pohvalne kritike nosili v časopise in plačevali običajno ceno za reklamo; zdaj naj bodo veseli, da listi hvalijo njih blago zastonj, dočim mora fabrikant javno pohvalo plačati. Kadar bomo prišli tako daleč, bodo imeli umetniki vse pravice, da se pritožujejo čez neugodne kritike. Dvomim pa, da bodo umetniki in umetnost s to predugačbo na boljšem...“

Posneli smo te vrstice, da služijo kot stranska ilustracija k našim književnim poročilom. Nikdar nismo mi ocenjevali nobenega pisatelja zato, da bi ga smešili ali se sami povzdigovali na njegov račun. V polemiki med Aškercem in dr. Tominškom smo pa videli toliko osebnih

subjektivnih razlogov, ki motita obema nepristransko sodbo, da moramo izgubiti vsako zaupanje v verodostojnost literarne kritike, ki izvira od te strani. Naša literarna produkcija je zdaj razdeljena v nekaj bolj ali manj zaprtih krogov. Dokler so si pisatelji in kritiki prijatelji, se med seboj takoj podpirajo, da drug drugemu brezmejno hvalijo vsak, bodisi še tako malenkosten proizvod. Kadar se pa med seboj spró ali celo osebno razžalijo, tedaj pa igra prvo vlogo žgoči sarkazem, ki z ostrimi bodali reže nasprotnika v meso.

To so seveda nezdravi književni pojavi. Potrebni so, a prevladati ne smejo. Ako se drzne kak kritik iz samega nasprotstva do katolicizma objaviti tako pristransko oceno, kakor dr. Korun v „Slovanu“, je pač dobro, če se v stranki sami pojavi čisteča nevihta. Nam pa, ki mirno gledamo ta vihar v kozarcu vode, se le utrjujejo naši dosedanji nazori in zavest, da je največji dobrotnik književnosti oni, ki pove takoj resnico, ne oziraje se na osebnosti ali na slovstvene stranke.

Aškerc je s svojo burno samohvalo in z napadi na kritike podrl vse, kar je nameraval doseči s „Trubarjem“. Namestu da bi njegov „Trubar“ strl „rimske verige“, je po zmoti raztrgal lovorov venec svojemu dušnemu očetu.

Dr. E. L.

Cerkveni spomeniki lavantinske škofije. I. Dekanija gornjegrajska. Spisal Avgustin Stegenšek. S 162 slikami in tremi tablicami. V Mariboru 1905. Založil pisatelj. 8.º Str. XVI + 240.

Da smo Slovenci majhen narod, spričuje naše slovstvo. Kljub velikemu naporu izide včasih kak zvezek pesmic, kaka povest in šolska knjiga, večja znanstvena dela pa so velika redkost. Kdo bi jih pisal in kdo kupoval? Vse duševne moči povzijejo navadno razni listi. Zato pa je naše veselje tem večje, če izide kako lepo znanstveno delo. Nedavno nas je razveselilo znamenito delo dr. Fr. Kosa: „Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku“, pravkar pa je izšel prvi del „Cerkvenih spomenikov lavantinske škofije“. Kakor kaže naslov, obdeluje ta knjiga cerkvene spomenike gornjegrajske dekanije, in sicer vse brez izjeme, ker se ne ozira le na izvrstne izdelke in na prastare spomenike, marveč popisuje zvrstionia vse cerkve. Pri vsaki cerkvi razpravlja o stavbi, o zgodovini stavbe in oltarjev, o freskah, o cerkveni opravi, namreč: o oltarjih, prižnicah, o krstnih kamenih, o slikah, kipih, posodah, o cerkveni obleki in o nagrobnih spomenikih. O vsem tem obravnava pisatelj pri enajsterih župnih cerkvah gornjegrajske dekanije in njenih